

Nr 2 · 2006 · Årgång 23

Social & Hälsovårdsnytt

I NORDEN

MED NARKOTIKASAMARBETE



norden

Nordiska ministerrådet

Tema: Velfärdsforskning

Social & Hälsovårdsnytt i Norden

beskriver det nordiska samarbetet på ministernivå inom det social- och hälsopolitiska området och samarbetet mot narkotika. Tidningen beskriver också satsningen på Nordens närområden.

Redaktör



Jan Frimansson
Lotsens Hus, Bergviksgatan 34
S-152 50 Södertälje
tel (46)70-748 2681
tel (46)8-550 408 32
red@shn.dk

Utgivare

Nordiska Ministerrådet
Store Strandstræde 18
DK-1255 København
tel (45)33960200

Annonser

Redaktionen

Nordiska Ministerrådet

är de nordiska regeringarnas
samarbetsorgan. Samarbetet
omfattar flertalet områden.

Nordiska Socialpolitiska Ämbetsmannakommittén

är ministerrådets kommitté för social-, hälso- och narkotika-
frågor

Nordiska Ministerrådets Sekretariat

utgör sekretariat för samtliga
samarbetsområden.

Tidningen finns även på internet:
www.shn.dk

Intellecta Tryckindustri
ISSN 0801-7301

Lær af sammenligninger

MARIA-PIA DE PALO

DE NORDISKE VELFÆRDSSAMFUND er udsat for belastninger og står over for store udfordringer. Konsekvenserne af øget økonomisk globalisering, den demografiske udvikling med en stigning af ældre, lavt fødselstal og indvandring stiller de nordiske og europæiske lande overfor centrale politiske udfordringer. Det var budskabet på en nylig afholdt afslutningskonference på velfærdsforskningsprogrammet.

I efteråret 2000 blev Velfærdsforskningsprogrammet igangsat af Nordisk Ministerråd med et budget på DKK 35 mio. kroner fordelt over fem år. Hovedtemaet var "Den nordiske model" set fra forskellige perspektiver på tværs af grænser og politikområder.

Forskningsprogrammet markerede sin afslutning med en konference den 11. maj 2006 i Oslo. Programmet blev ledet af en komité udnævnt af Nordisk Ministerråd med to medlemmer fra hvert land, en forsker og en bruger, samt observatører fra de selvstyrende områder. Programkomitéen blev ledet af departementsrådet Harald Nybøen, og seniorrådgiver Steinar Kristiansen, Norges Forskningsråd, har været koordinator.

VELFÆRDSFORSKNINGSPROGRAMMET har først og fremmest bidraget til at give et bud på hvordan den nordiske velfærdsmodel skal forstås, ligesom centrale udfordringer for det fremtidige nordiske velfærdssamfund er konkretiseret – i et velfærdsforskningsperspektiv. På afslutningskonferencen i Oslo konkluderede Joakim Palme, direktør for det svenske Institut for Fremtidsstudier, at velfærdssamfundet har udviklet sig i forskellige retninger i de nordiske lande de seneste år. Alligevel er der mere, der forener end adskiller dem i forhold til den øvrige vestlige verden.

Velfærdsforskningsprogrammet har stillet skarpt på forskellene mellem de nordis-

ke velfærdssystemer. En væsentlig hovedkonklusion er at den nordiske velfærdsmodel ikke alene kan ses som én homogen størrelse. De nordiske velfærdsamfund er både mangfoldige og mere komplekse, end omverden umiddelbart ser den nordiske velfærdsmodel. Og det er især fra sammenligninger mellem de nordiske lande, at der fortsat kan hentes inspiration til fornyelse og læres af hinandens erfaringer.

UDEN FOR NORDEN er interessen for den nordiske velfærdsmodel vokset – både i de øvrige europæiske lande, i EU og USA fordi man har opfattet at vores lande repræsenterer andre måder at løse velfærdspolitiske udfordringer på. Nationale velfærdspolitiske debatter ser ikke altid Norden som helhed og hvad som skiller Norden fra eksempel andre dele af Europa. Velfærdsforskningsprogrammet har især peget på, at det er ved sammenligninger med lande uden for Norden, at fællestrækene i de nordiske velfærdssamfund bliver tydeligere – og at det giver mening at tale om én nordisk velfærdsmodel.

Vi har gennem Velfærdsforskningsprogrammet fået ny viden, ligesom resultatet giver et solidt underlag for den videre debat om udvikling af det nordiske velfærdssamfund. Mange forskere har været involveret i hele programperioden. Der er tale om i alt 15 projekter, hvor af seks er kundskabsoversigter baseret på nordisk forskning. Artiklerne i bladet beskriver forskningsprojekterne og resultaterne. Allerede midtvejs i velfærdsforskningsprogrammet skrev Social & Helsenyt (2004 nr. 2) om programmets foreløbige forskningsresultater. Disse kan læses i sin helhed på www.shn.dk. Sammendrag af de 15 forskningsprojekter samt anbefalinger til opfølgningsinitiativer kan læses i Programkomitéens slutrapport "Nordisk Minister-

råds Velfærdsforskningsprogram – Programkomitéens slutrapport" TemaNord (2006:512) april 2006. Rapporter fra Nordisk ministerråd kan bestilles på www.norden.org/publikationer.

Maria-Pia de Palo er rådgivare vid Nordiska ministerrådets sekretariat för social- och hälsosektorn.

...

De nordiske socialministrene møtes i Ålesund:

Velferdsstaten skal under lupen

Et fire-dagers møde mellem nordiske helser- og socialministre med fokus på velfærdstatens udvikling og udfordringer, blev i går indledt i Ålesund. Målet, som er det første

ministermøde i Norge som lagges til en anden by enn Oslo, blir sporet med et møte i Nordisk Sosialpolitisk Komité, og i dag vil ministrene ta fatt på drøftinger om hovedtemaet.

Ålesund Kommune har i samarbeid med Ålesundregionen og Nordisk Sosialpolitisk Komité, og i dag vil ministrene ta fatt på drøftinger om hovedtemaet.

Ålesunds Dagblad den 18 augusti 1983.

Hösten 2000 startade Nordiska Ministerrådet Valfärdsforskningprogrammet. Nu är det inte första gången det forskas på detta vis kring välfärden i Norden.

I samband med ett - för ovanlighetens skull - stormigt ministermöte i Ålesund i Norge 1983 beslöt länderna att tillsätta ett forskningsprojekt kring välfärdsstaten.

Projektet samarbetade med det s.k. Berlinprojektet, där det förutom de nordiska staterna ingick sex andra europeiska länder samt USA.

Projektet utmynnade i ett antal vetenskapliga rapporter, men något riktigt avslut kom aldrig till stånd.

Intresset för gemensamma nordiska projekt kring välfärdsstaten blev därför svalt under åtskilliga år. Men år 2000 var allt glömt, ett nytt forskningsprogram startade och den här gången fick det "ett lyckligt slut".

Jan Frimansson



Panel ska ge ungdomen inflytande

UNDER 2006 SKA UNGDOMEN i de nordiska länderna få möjlighet till inflytande utöver det vanliga. Initiativet kommer från det norska ordförandeskapet i Nordisk Ministerråd detta år. Ungdomspanelen består av ungdomar från samtliga länder inklusive självstyrelseområdena.

Ungdomarna, som är i åldrarna 17-24 år, ska se till att de ungas åsikter kommer fram inom de olika sakområden som finns på årets agenda. Ungdomarna representerar ett brett spektrum av intressen, erfarenheter, åsikter samt har ett engagemang för nordisk välfärdspolitik.

DE SKA BIDRA MED SYNUNKTER hur Norden ska bli "världens bästa ställa för barn och unga", tala om hur dagens unga upplever välfärdspolitiken och vilka förväntningar man har på framtidens välfärdssamfund – och i det sammanhanget

även jämställdheten mellan könen.

Ungdomspanelen ska arbeta i öppen dialog med andra ungdomar och ungdomsmiljöer på nationellt och nordiskt plan. Man väljer själv arbetssätt men det är viktigt att komma i kontakt med breda ungdomsgrupper, t.ex. via media och ny teknik.

GIVETVIS ska Ungdomspanelen samarbeta med andra ungdomar, som finns inom det nordiska samarbetet, t.ex. nordisk ungdomskommitté och Ungdomens Nordiska Råd. Samtidigt är det viktigt att man kompletterar och skiljer sig från dessa.

Arbetet avslutas med att Ungdomspanelen lägger fram sina erfarenheter och sina förslag för de nordiska samsarbetsministrarna. □

Vid Valfärdsforskningsprojektets avslutning i Oslo den 11 maj framträdde tre representanter för Ungdomspanelen. I aktiviteten ingick bl.a. att mötesdeltagarna fick vara med om omröstningar i olika aktuella frågor.

Suomeksi

Pohjoismaiden nuorisolla on vuonna 2006 mahdollisuus tuoda esille näkökantansa ministerineuvoston asialistalla olevista asioista. He voivat esittää käsityksensä siitä, kuinka Pohjolasta voisi tulla "maailman paras paikka lapsille ja nuorille". Lopuksi nuorisopaneeli esittää ehdotuksensa pohjoismaisille yhteistyöministeriöille.



Rebecka Kucer.

Maria-Pia de Palo

Kristian Birk.

Nya NMR-medarbetare

I samband med omorganiseringen vid Nordisk Ministerråds sekretariat har social- och hälsosektorn fått nya medarbetare. Avdelingschef är Kristian Birk och rådgivare är Rebecka Kucer och Maria-Pia de Palo.

Programkommitténs samlade värdering av Velfärdsforskningsprojektet

Den nordiske modellen framstår nå som mer kompleks enn hva tidligere forskning har vist. Flere aspekter bidrar till kompleksiteten, hvorav demografien må nevnes som en av de viktigere. En aldrende befolkning, lav fertilitet, åpne grenser med en økt globalisering stiller nye krav til velferdssamfunnet, samtidig som nye mulig løsninger viser seg.

PROGRAMMET HAR BIDRATT TILL en økt sammenlignende kunnskap om den nordiske velferdspolitikken og har utvidet perspektivene slik at sammenligninger også handler om ulikheter innenfor land, ekempelvis sentrum- og periferiaspekter. At Vestnorden inngår, har også utvidet kunnskapen om den nordiske modellen.

Viktige kunnskapshull er påvist. Migrasjonens innflytelse på sosialpolitikken trenger ytterligere belysning gjennom forskning. Universalismen som grunnidé for den nordiske modellen har etter programmets forskning både blitt forsterket og svekket. Det trengs ny forskning som stiller spørsmål om differensieringens

konsekvenser for likestillingen mellom kvinner og menn, rettferdighet og relasjonene mellom generasjoner, regional rettferdighet og kulturelt mangfold. Det er ønskelig at forskning om velferdsstaten i makro- og mikroperspektiv knyttes sterker sammen.

I det følgende gjennomgås resultater fra forskningen, inndelt etter de fem tematiske hovedområdene i programmet.

Det nyskapende potensialet i de studiene som er gjennomført i programmet, gjenfinnes i resultater og konklusjoner som gjelder arbeidsfordelingen i familien. Forhandlingen mellom foreldre om fordeling av ansvar, med tanke på at de er både

familiemedlemmer og ansatte, kan vise nye mønstre. Spesielt gjelder dette mange yngre menn som verdsetter familieliv og arbeidsmarked likt. Flere studier bekrefter at den kjønnsbaserte maktstrukturen, med mannen som norm, ikke er uforanderlig, men kan reforhandles og fornyes.

Den nordiske velferdsmodellens kjennetegnes av den sterke sammenhengen mellom arbeidsmarkedspolitikk og velferdspolitik. Arbeidslinjen har vært et rådende prinsipp sammen med tanken på en produktiv velferdspolitik.

Studiene av arbeidsmarkedet handler om sosiale tjenester over et bredt spekter – fordelingen mellom offentlig/privat,

sentrum/periferi, globalt/lokalt. I dette inngår endrede relasjoner mellom private og offentlige organisationer samt aktører innenfor tredje sektor. Et åpent spørsmål for arbeidsmarkedsforskningen er hvordan omsorg i den nye blandingen av velferdsaktører kan fungere; hvordan og hvem kan rekrutteres til sektoren? Også innvandrernes stilling som givere og mottakere av omsorg behøver ytterligere belysning i forskningen. Det finnes få detaljerte komparative analyser om deres stilling på arbeidsmarkedet i de nordiske landene.

Samspillet mellom arbeidsmarked og velferdspolitik skaper en struktur hvor arbeidslivet også skaper en infrastruktur for andre deler av livet. Dette kan forklare hvorfor arbeidsledighet blir et så stort problem i Norden, samt hvorfor et begrep som sosialt medborgerskap framstår som spesielt for de nordiske samfunnene.

DE VELFERDSPOLITISKE TILTAKENE for å stimulere til økt antall barnefødsler har framfor alt hatt den største effekten innenfor den kjønnssegrerte og kvinnedominerte offentlige sektoren. Velferdspolitiske ordninger virker altså best på velferdstjenestenes eget arbeidsmarked. Dette arbeidsmarkedet kjennetegnes ofte av lavutdannet personale.

Fruktbarhetsmønsteret i samtlige nordiske land har forskjøvet seg slik at kvinner føder barn senere enn før. Velferdspolitiske tiltak for å stimulere til økt fruktbarhet

har virket, men det finnes problemer knyttet til likestilling mellom kjønnene. Spesielt gjelder det når velutdannede kvinner kommer i konkurransesituasjoner med menn. Det er en klar negativ sammenheng mellom utdanning og fruktbarhet.

Spørsmål knyttet til en aldrende befolkning er studert med fokus på omsorgens organisering og konsekvensene for personalet og pårørende. Det konstateres at hjemmetjenestene har minsket i omfang og tjensteutbud til personer over 65 år, og dette er kompensert gjennom frivilliges og pårørendes arbeid. Ulikhetene mellom de nordiske landene øker når det gjelder omfang og innhold. Fra Sverige kommer rapporter om betydelig omsorgsinsats fra familiemedlemmer. Konsekvensene av og for yrkesaktivitet, økonomi og helse av å også ha ansvar for en pårørende er stort sett uutforsket. Personalets helse i en «slanket» eldreomsorgsorganisasjon burde bli et tema for oppfølging og systematisk forskning.

Resultatene tilsier at det skjer en svekking av de sterke båndene som tradisjonelt har vært mellom nasjonale velferdsstater og sosialt medborgerskap, i betydningen at det faktiske innholdet i medborgerskapet – bredt forstått – i høyere grad bestemmes av internasjonale påvirkninger eller samhandling mellom nasjonale og overnasjonale styringsnivå. Dermed ser vi tegn på en denasjonalisering av sosialt medborgerskap; ikke bare i de nordiske landene, men også der. Trenden mot denasjonalisering

synes å forsterke to andre tendenser – «markedsføring» av medborgerskap og individualisering.

DET ER IKKE KLART hvor dyptgripende disse dreiningene er, hvor mye de følges opp praktisk eller utnyttes av medborgerne, og hvorvidt de går sammen med en svekking av sider med sosialliberalt medborgerskap. Men medborgere tilhørende marginale grupper har fått utvidet sine muligheter for synlighet og selvbestemmelse i det offentlige rom, og dermed også forbedrede vilkår for deltakelse i drøftings- og beslutningsprosesser som angår dem. Dette har skjedd gjennom en kombinasjon av egenorganisering og anerkjennelse fra gruppenes politiske omgivelser. Det er heller ikke tvil om at det på visse områder av inntektssikring og sosiale tjenester har blitt foretatt kutt og innstramninger i offentlige tilbud og dermed innskrenkninger av medborgernes de facto tilgang eller rettigheter. Private og markedsbaserte ytelser og tjenester basert på forbrukervalg, kontrakt og eiendomsrett spiller en viktigere rolle enn tidligere, selv om deres samlede rolle fremdeles snarere er å være marginale tillegg til enn klare alternativer eller erstatninger for offentlig leverte ytelser og tjenester. Videre er det åpenbart at nye former for reguleringslovgivning har styrket medborgernes rettigheter og posisjon som markedsdeltakere; arbeidstakere og forbrukere, og har dermed tilført ytterligere elementer til det vi kaller «markedsmedborgerskap».

Ytterligere et tema som forskningen belyser, er ulike følger av det mangekulturelle samfunnet. Nordisk velferdspolitik er utviklet i et nært forhold til arbeidsmarkedet og behovet for arbeidskraft. I et mangekulturelt samfunn settes flere av velferdsmodellens grunntanker på prøve. Velferdstjenester som skal tilrettelegge for kombinasjonen yrkesaktivitet og familieliv oppfattes

Velfärdsforskningsprojektets ledare Stina Johanson och koordinator Steinar Kristensen.





ikke så selvsagt av de nye medborgerne. Dette fører til ulike dilemma der målet om integrering må konkretiseres i politiske løsninger med balanse mellom individets frihet og integrasjonen i den nye kulturen. Foruten intressene fra det omliggende samfunnet kan også barns interesser stå mot foreldrenes, menns mot kvinners, noe som forskningen bare har begynt å problematisere.

De nordiska kundvalgssystemene medfører neppe at brukernes innflytelse over tjenestenes innhold er styrket. Studier med krav på å knytte sammen makroperpektiver med mer detaljert kunnskap om hverdagslivets økonomiske valg, husholdningen og nettverkene omkring individene og familien, behøver å bli inkludert i velferdsforskningen.

OM MAN BETRakter tilfredstillelse av borgernes behov som det endelige målet for velferdspolitikken er det åpenbart at inntekt er et altfor endimensjonalt mål på den oppnådde velferden. Konsumsjonens art og omfang påvirker behovstillfredstillelse, og ved siden av inntekten påvirkes konsumsjonsmulighetene av en rekke faktorer som boforhold, tilgang til markeder, kredittmuligheter, konsumentkunnskap og sosiale nettverk. Likevel har forskningen

om velferd eller fattigdom ikke sett konsumsjonen som en betydningsfull dimensjon. Innenfor rammen for Velferdsforskningsprogrammet har konsumsjonsvilkår og konsumsjonsstrategier hos to ulike typer av barnefamilier, økonomisk utsatte respektive veletablerte med god økonomi, blitt studert. Det viser seg ikke å være vesentlige forskjeller i de utsattes vilkår mellom Sverige, Danmark og Norge. Resultatene peker på at konsumsjon er en ytterligere differensierings- og marginaliseringsmekanisme. Følsomheten for uforutsette utgifter er meget større i de utsatte familiene.

EN AV KONKLUSJONENE som trekkes, er at forandring av kjønnsroller i familien og i arbeidslivet er en prosess som tar lang tid. Et ønske om å forandre rollene i familien møtes også med strategier for å motvirke forandring, noe som i det minste på kort sikt har forsinket utnyttelse av farspermisjon fullt ut. Island framheves som et mer radikalt eksempel enn de øvrige landene, hvor man ved å innføre en mer omfattende omfordeling av foreldrepermisjoner har redusert det personlige valget.

Ut fra resultatene fra et av prosjektene, framtrer spørsmålene om likestilling i arbeidslivet og i familielivet ganske fjernt fra de spørsmålene om likestilling i de perifere delene av Norden. Samtidig som

kvinnene der synes å bli sterkere forankret i arbeidsmarkedet, har mennene stadig større problemer med å bli det. At kvinnene har styrket sin stilling på arbeidsmarkedet, har likevel ikke forandrat kjønnsrollene i det private, snarere har den tradisjonelle arbeidsfordelingen i hjemmet blitt forsterket. Mennene synes å ha større problemer med å håndtere sin kjønnsidentitet enn kvinnene, som også har kunnet nyttiggjøre seg dra nytta av velferdsordninger knyttet til arbeidsmarkedet. Mange kvinnearbeidsplasser innenfor barneomsorg, skole og eldreomsorg kan opprettholde en viss stabilitet i periferien. I disse perifere deler av Norden kan man si at «genuskontrakten» er mer økonomisk fordelaktig for kvinner ved at velferdssektoren bidrar gjennom å tilby et arbeidsmarked som framfor alt kvinner er i stand til å utnytte. □

Detta är en förkortad version av texten. Läs hela artikeln på www.shn.dk. Den finns under nr 2/2006 om Velferdsforskning.

Suomeksi

Pohjoismainen malli on hieman monimutkaisempi kuin aikaisempi tutkimus on osoittanut. Yksi tähän vaikuttava seikka on väestökehitys: vanheneva väestö, alhainen syntyvyys sekä rajojen avaautuminen ja globalisoituminen asettavat hyvinvointivaltiolle uusia vaatimuksia.

Läs mera på www.shn.dk

Under nr 2, 2006, på www.shn.dk kan du läsa den fullständiga texten samt texter från den avslutande konferensen i Oslo.

Velferdsforskningsprogrammet – Om forskningsprogrammet
Velferdsforskningsprogrammet – Programkommitténs vurderinger og anbefallninger
Velferdsforskningsprogrammet – Avslutningskonferensen 11 maj 2006 i Oslo
Velferdsforskningsprogrammet – Joakim Palme om programmet
Velferdsforskningsprogrammet – Jonathan Bradshaw: Familiepolitikk og barnefattigdom i Nord-Europa.
Velferdsforskningsprogrammet – Ruth Lister: Er glasset halvfullt eller halvtomt?
Velferdsforskningsprogrammet – Samtal om nordisk velfærd – forskares frågor till politiken
Velferdsforskningsprogrammet – Programkommitténs sammansättning
Velferdsforskningsprogrammet – Projektet

Nordiskt projekt om handikappforskning

Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor (NSH) har startat ett nordiskt projekt om handikappforskning. Målet är att stimulera till ökad forskning om situationen för personer med funktionshinder, och att förmedla forskningsbaserad kunskap.

LENA WIKLUND

INGEMAR ODERSTEDT är projektledare på NSH:

– Behovet av ett ökat samarbete inom nordisk handikappforskning är stort. Forskarmiljöerna inom området i Norden är ofta små och utspridda och man skulle ha stor nytta av ett tätare samarbete om gemensamma nordiska projekt. Det är också viktigt att ha översikt över vad grannarna forskar om.

Projektet löper till och med 2007 och samarbetspartner är bland andra forskarnätverket Nordic Network for Disability Research (NNDR).

Uppgifter i projektet är bland annat att:

□ Vidareutveckla och förstärka det nordiska samarbetet inom området.

□ Upprätta relevanta översikter på området och göra dessa lätt tillgängliga.
□ Ta initiativ på icke tillgodosedda forskningsområden.
□ Stimulera till flera medelsansökningar för gemensamma nordiska projekt.
□ Förbättra förmedlingen av forskningsbaserad kunskap till aktuella målgrupper.

TRE VIKTIGA AKTIVITETER i projektet under 2006 är:

□ En konferens om samarbete och finansiering av handikappforskning – behov, möjligheter och problem. Arrangeras den 10 november i Göte-

borg i samarbete med Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV).

□ En nätplats med information om handikappforskningen i Norden. Kommer bland annat att innehålla information om ländernas forskarmiljöer och aktuella projekt.

□ En föreläsningsserie om pågående projekt inom handikappforskningen i de nordiska länderna. Genomförs under hösten i samarbete med NNDR och Nasjonalt senter for telemedisin (NST) i Norge. □

Mer information och kontakt: www.nsh.se/projekt/handikappforskning.htm

Fakta

Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor (NSH) är en nordisk institution inom Nordiska ministerrådet (socialministrarna) som driver nordiska projekt inom handikappfältet. NSH är också sekretariat för Nordiska Handikappolitiska Rådet som ett policyskapande och rådgivande organ för Nordiska ministerrådet. Sekretariatet har sex medarbetare och ligger i Stockholm. NSH etablerades 1980. Mer information: www.nsh.se

Ingemar Oderstedt är projektledare för NSHs projekt om handikappforskning i Norden.
Foto Lena Wiklund



Pohjoismainen vammaistutkimusprojekti

Suomeksi

Pohjoismainen vammaiskysymysten yhteistyöelin (NSH) on käynnistänyt pohjoismaisen projektin vammaistutkimuksesta. Tavoitteena on edistää tutkimusta vammaisten tilanteesta sekä välittää tutkimukseen perustuvaa tietoa. Projektijohtajan Ingemar Oderstedtin mielestä yhteistyön tarve on suuri siksi, että tutkijayhteisöt ovat usein pieniä ja hajanaisia, ja tiiviimmistä yhteistyöstä olisi suurta hyötyä. Olisi myös hyvä tietää, mitä naapurit tutkivat. Projektin tehtävänä on mm. kehittää ja vahvistaa alan pohjoismaista yhteistyötä, tehdä yleiskatsauksia, tehdä aloitte uusista tutkimusalueista, edistää varojen hakemista yhteispohjoismaisiin hankkeisiin sekä parantaa tutkimustiedon välitystä sitä tarvitseville ryhmillä.

Äldrevården skiljer mellan länderna

IRÉNE OLSSON

Trots att Sverige är det land i Norden som lägger ut mest pengar på äldrevård har man inte lika hög tackningsgrad som Danmark och Island. Finland, däremot, har ungefär samma tackningsgrad som Sverige medan Norges är något högre. Det konstaterar professor Marta Szebehely i sin rapport "Äldreomsorgsforskning i Norden".



Marta Szebehely.

- I DANMARK ger man mycket hjälp till en liten grupp med stora behov samtidigt som man utför små hjälpinsatser till många människor. I Sverige ger man främst väldigt mycket hjälp till en liten men storbehövande grupp, där kan en vårdkrävande person bo kvar hemma och få besök av hemtjänsten åtta gånger om dygnet.

Marta Szebehely är dock inte säker på att det alltid är bästa lösningen. Ett gruppboende hade kanske varit bättre för vissa.

Hon framhåller att den danska modellen med små insatser för många människor med små behov kan ha en förebyggande effekt. Sedan 1996 erbjuder danska kommuner enligt lag förebyggande hembesök

av distriktssköterska för att på sikt minska behovet av sjukhusvård och flytt till äldreboende. De äldre har givetvis rätt att säga nej till besöket men kommunen har inte rätt att avstå från att erbjuda det.

I SVERIGE, där man liksom i Finland halverat hemtjänsten de senaste decennierna, händer det i stället att äldre - framför allt deras anhöriga - kämpar tills de stupar. Marta Szebehely berättar om den äldre hustrun som tar hand sin sjuke make i bostaden. Så bryter hon armen och maken måste tillfälligt in på korttidsboende. När armen är läkt och maken ska återvända hem säger hon förtvivlat till kommunen:

"Jag orkar inte längre."

- Då är man vid vägs ände och måste snabbt hitta ett permanent boende åt mannen, säger Marta Szebehely.

- Den akuta situationen hade kanske kunnat förhindras med förebyggande verksamhet, t.ex. att man genom hembesök på ett tidigt stadium hade konstaterat att hustrun behövde hjälp med städning. Vi behöver mer forskning om effekterna av förebyggande åtgärder.

MEN DET ÄR INTE ENDA området där professor Szebehely efterlyser mer forskning. - Den största bristen inom forskningen är att vi inte har följt upp de snabba förändringar inom äldreomsorgen som ägt rum i de nordiska länderna. Det krävs pengar till forskning och ibland tror jag det är lättare att få bidrag till EU-projekt än till gemensamma nordiska projekt.

Med förändringar syftar hon på de marknadsinspirerade moderniseringstendenser som varit tydliga i Norden sedan början av 1990-talet. Hon menar att framför allt Danmark sticker ut negativt eftersom man där tagit de största stegen och infört kundval i samtliga kommuner. Hon

»Argumenten är befogade men har dessvärre lett till en detaljstyrning som inte är omsorgsvänlig«

pekar också på hur avståndet mellan biståndsbedömare och de som utför hemhjälp har ökat eftersom man med hänvisning till bland annat rättssäkerhetsargument har skilt på "beställning" och "utförare".

Ett av argumenten är att hemtjänstassistenten, som tidigare både bedömde den äldres behov och var vårdbiträdenas arbetsledare, inte ska låta sig styras av tillgången till personalresurser när behovsbedömningen görs. Detta argument är emellertid redan överspelat eftersom de nya biståndsbedömare ofta har en budget att följa.

Ett annat argument är att man hoppas att bedömningarna ska bli mer rättssäkra när den nya yrkesgruppen kan specialisera sig på en enda uppgift och inte behöver vara arbetsledare.

Det tredje argumentet anses som det viktigaste, nämligen att uppdelningen mellan beställare/myndighetsutövare och

utförare anses nödvändig för att privata aktörer ska kunna komma in på omsorgsmarknaden.

- Argumenten är befogade men har dessvärre lett till en detaljstyrning som inte är omsorgsvänlig, säger Marta Szebehely. Varje dag i de äldres liv blir inrutad, det ska duschas på onsdagar, tvättas kläder på torsdagar osv.

OM GAMLA ANNA klarat av att duscha själv på onsdagsmorgonen måste hemtjänsten anmäla avvikelse. Personalen får inte stanna kvar under den inplanerade duschstunden och ta en promenad med Anna i stället.

- I Stockholm har vårdbiträdena i dag så stränga förhållningsregler att de inte vågar avvika från schemat. I en dansk hemhjälpgrupp som vi studerade för några år sedan vågade man vara mer flexibel, man struntade i schemat, gjorde den där promenaden och avstod från att anmäla avvikelse.

Men det finns naturligtvis en risk med detta, eftersom hemtjänstens chefer inte får feedback om att deras planering inte fungerar. Det här belyser hur viktigt det är att forska om följderna av den nya och stלבenta detaljstyrningen.

Näst högst på Marta Szebehelys önskelista finns forskningen om den informella omsorgen i Norden, dvs den som utförs av de anhöriga:

- Vi vet så lite om vad det betydde för de anhöriga när man skar ner hemtjänsten till hälften i Finland. Och vad betyder det för de anhöriga att man INTE skar ner den i Danmark? □

Läs hela artikeln på www.shn.dk.



Iréne Olsson är journalist.

Välfärdspolitiska förhållanden i Västnorden

Små och unga befolkningar, geografisk isolering med mycket specifika klimat- och naturförhållanden, en historia av kolonisation och ett dominerande beroende av fiskerinäring utgör några av levnadsförutsättningarna i Färöarna, Grönland och Island, mikrostaterna i västra Norden.



EVA SUNDSTRÖM

ANDRA LIKA BETYDANDE aspekter är högt nativitet, hög förvärvsfrekvens även bland kvinnor och äldre, konjunkturbundna migrationsmönster, sent industrialiserade och förändrade arbetsmarknader med ett växande utbud av serviceyrken och kontinuerliga anställningar vilket ställer krav på förändrade socialförsäkringssystem och utbyggd social service. Betyder den nära kontakten med länderna i östra Norden att de välfärdspolitiska strukturerna i Västnorden liknar de i östra Norden eller har de mycket speciella levnadsförutsättningarna och de små befolkningarna medfört en utveckling av västnordiska välfärdspolitiska lösningar som på avgörande punkter skiljer sig från de östnordiska?

När olika perspektiv på välfärd i de nordiska länderna och den "nordiska modellen" diskuteras avses oftast Danmark, Finland, Norge och Sverige. Men Norden består av fler länder än de just nämnda. Tillsammans med Island utgör Färöarna och Grönland vad som har kommit att kallas Västnorden. Långt färre granskningar har gjorts av välfärdsrelaterade förhållanden i dessa länder. Har de välfärdspolitiska modeller som kan sorteras in under paraplybegreppet "den nordiska välfärdsmodellen"? Hur ser levnadsvillkor, socioekonomiska förutsättningar och välfärdspoli-

tiska instrument ut i de västnordiska områdena? Svaren på frågorna är inte helt lätta att besvara. Det beror på vilken innebörd man lägger i begreppen välfärd och välfärdsstat och men också på att studier av förekomsten och utformningen av de västnordiska välfärdspolitiska systemen saknas och därmed också mer systematiska undersökningar i syfte att studera de socioekonomiska effekter som de på olika sätt är uppbyggda kring men också medverkar till att producera och upprätthålla. Hur ser då välfärd och levnadsvillkor ut i Västnorden? Livsvillkoren är förvisso annorlunda och vissa analyser tyder också på att den välfärdspolitik som bedrivs i dessa länder också skiljer sig från övriga Norden. Andra studier framhäver likheter och samhörighet med östra Norden. Huvudsyftet med rapporten "Välfärdspolitiska förhållanden i Västnorden, Färöarna, Grönland och Island" har varit att ge en kunskapsöversikt över befintlig forskning och information om levnadsförhållanden i Västnorden men också att jämföra välfärdspolitiska indikatorer i en bred bemärkelse för att se i vilken mån de liknar övriga Norden och på vilka punkter de skiljer sig åt.

DE VÄSTNORDISKA socialförsäkrings-

systemen är i högre utsträckning än i östra Norden uppbyggda kring förväntningar på individens försörjningsmöjligheter via biinkomster och möjligheter till en viss grad av självhushållning. Några gemensamma huvuddrag är att förvärvsinkomster oftare sambeskattas och att socialförsäkringssystemen är uppbyggda kring de speciella förutsättningar som råder inom fiskerinäringen och fiskeindustrin. Med servicenäringars framväxt och med kvinnors ökade arbetsmarknadsdeltagande har en del revideringar och kompletteringar av försäkringssystemen gjorts. När det gäller de "klassiska" socialförsäkringarna som ålderspension, sjukförsäkring och arbetslöshetsersättning är ersättningsnivåer lägre och begränsningstiderna kortare än i övriga Norden. Yrkesrelaterade försäkringslösningar är vanliga. I Island finns till exempel omkring 70 olika pensionskassor beroende på yrkestillhörighet. Sannolikt är detta både en rest från tidigare och mer rudimentära socialförsäkringssystem och en trend på frammarsch. Till skillnad från övriga Norden är grundpensionens ersättningsnivåer i Västnorden inte helt individuella utan beror på hushållets övriga inkomster. Arbetslösheten och ersättningsnivåerna är låga på Island och Färöarna. Den låga arbetslösheten kan delvis förkla-

anden i Västnorden

ras med att migration utgör ett alternativ till arbetslöshet. Arbetslösheten på Grönland domineras av lågutbildade män och här saknas arbetslöshetsersättning helt. Istället utgår olika typer av socialbidrag till grupper av arbetslösa.

FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGARNA hör till dem som genomgått störst förändringar. Även om de tidsmässigt inte är lika omfattande som föräldraförsäkringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige erbjuder de ekonomisk ersättning i paritet med föräldrad förvärvsinkomst. Färöarnas och Grönlands föräldraförsäkringar inriktar sig i huvudsak på mödrar. Island har som bekant en unik föräldraförsäkring med två tredjedelar av föräldraförsäkringen fördelade individuellt till respektive förälder och en tredjedel att fördelas fritt mellan föräldrarna. För vård av sjukt barn är reglerna mer restriktiva. I Grönland och Island är rätten till barnbidrag behovsprövad. Barnomsorg är i första hand ett kommunalt ansvar men med betydande inslag av frivilligorganisationer. Täckningsgraden är hög i Island men oklar när det gäller Färöarna och Grönland. Viss skolbarnomsorg finns.

DE VÄLFÄRDSPOLITISKA handlingslinjer som kan uttolkas pekar i två riktningar, en familjeorienterad och restriktiv och en mer generös, knuten till individuella sociala rättigheter för yrkesverksamma personer. På sätt och vis både liknar och skiljer sig de västnordiska välfärdssystemen de i östra Norden. De är generella och delvis offentligt finansierade men de är också mindre generösa och i högre grad relaterade till hushållsekonomi. En fråga som reses i rapporten är vilken betydelse förändringar på arbetsmarknaden, förväntningar på självhushållning, sambeskattning och hushållsbaserade beräkningar av till exempel pen-

sioner har för vikten och innebörden i kvinnors ökande förvärvsarbete för familjer i Västnorden. Kvinnor överrepresenterade bland arbetslösa och fattiga. Medan män oftare är berättigade till inkomstbaserade bidrag utgör kvinnor en större andel av de med behovsprövade bidrag, ofta för att de har barn. Kvinnor utgör också den största andelen personer med enbart grundpension eller låg förtidspension. Särskilt i Grönland och Island finns tydliga tecken på att hälsofrågor kan kopplas till socialt och ekonomiskt utsatta individer. Bland annat utgör våld mot kvinnor och barn ett slående inslag i den grönländska brotts- och hälsostatistiken. Grönland är också det land där folkhälsoproblemen är mest omfattande och man tydligast idag försöker ta ett helhetsgrepp på sambanden mellan samhällsutveckling och folkhälsofrågor. Bättre och mer jämförbart material behövs för att kunna studera likheter och variationer i försäkringssystem och dess utfall för olika socioekonomiska grupper inom och mellan länderna.

DE VÄSTNORDISKA ekonomiska och politiska strukturerna och förutsättningarna skiljer sig åt sinsemellan och i relation till östra Norden. Framförallt för Grönlands och Färöarnas del är synen på välfärdspolitik något ambivalent, dels på grund av relationen till Danmark och dels för att befolkningarna är små. De västnordiska ekonomiska förutsättningarna är därmed annorlunda och de politiska relationerna mer personliga och ibland nära knutna till privata ekonomiska intressen. Frågan blir därmed om framförallt Färöarna, Grönland och i mindre utsträckning Island kommer att utveckla en eller flera varianter av mer "slimmade" och specifika västnordiska välfärdsmodeller, i högre grad baserade på egenfinansiering, och på förutsättningarna inom de traditionella

näringsgrenarna, små befolkningar och på ett samarbete med östra Norden som i första hand rör frågor som migration och utbildning i syfte att jämna ut toppar och dalar i ekonomiska konjunkturer. Alternativet skulle kunna vara ett utökat samarbete med östra Norden för att reducera inslag av särintressen och öka möjligheterna till mer långsiktig planering och, för Färöarnas och Grönlands del, minska det danska inflytandet på den nationella politiska beslutsaren. □

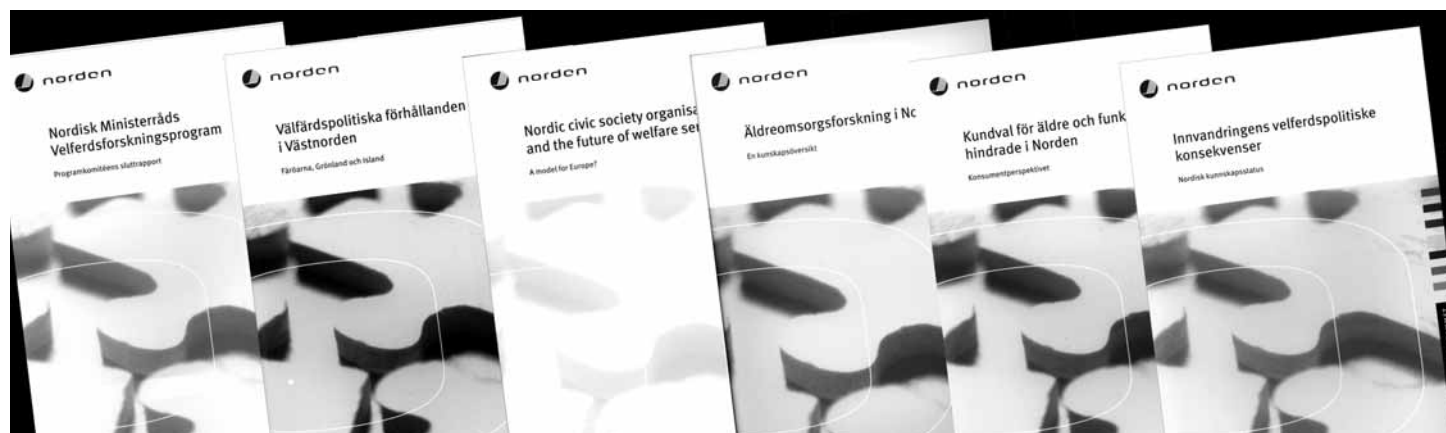
suomeksi

Kun keskustellaan hyvinvoinnista Pohjoismaissa ja pohjoismaisesta hyvinvointimallista, tarkoitetaan useimmiten Tanskaa, Suomea, Norjaa ja Ruotsia. Näiden lisäksi Pohjolaan kuuluvat myös Islanti, Färösaaret ja Grönlanti. Niiden hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä on tutkittu paljon vähemmän. Kyseisiä alueita käsittelevän raportin "Välfärdspolitiska förhållanden i Västnorden, Färöarna, Grönland och Island" päätarkoituksena on, paitsi esitellä niitä koskevaa tutkimusta ja tietoa, myös verrata niiden hyvinvointipoliittisia indikaattoreita muuhun Pohjolaan.

Tavallaan läntisen Pohjolan hyvinvointijärjestelmät sekä muistuttavat itäisen Pohjolan järjestelmiä että myös eroavat niistä. Ne koskevat kaikkia kansalaisia ja ovat osittain julkisesti rahoitettuja, mutta toisaalta vähemmän anteliaita ja enemmän sidottuja talouteen. Raportissa nostetaan esille mm. kysymys siitä, mikä vaikutus työmarkkinoiden muutoksilla, odotuksilla omilla tuloilla toimeentulosta, yhteisverotuksella ja eläkkeen määräytymisellä on naisten lisääntyvän työssäkäynnin kannalta läntisessä Pohjolassa. Naiset ovat ylliedustettuina työttömien ja köyhien keskuudessa. Miehet ovat useammin oikeutettuja ansioperusteisiin tukiin, naiset puolestaan saavat enemmän harkinnanvaraisia avustuksia, usein lapsista.



Eva Sundström arbetar vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet
eva.sundstrom@soc.umu.se



Rapporter från välfärdsforskningsprojektet...

Nordisk Minister-rads Velferds-forsknings-program

- Programkomitéens slutrapport

TemaNord 2006:521
ISBN 9289312947

Välfärdspolitiska förhållanden i Västnorden

- Färöarna, Grönland och Island

TemaNord 2006:520
ISBN 9289312912

Nordic civic society organisations and the future of welfare services

- A model for Europe?

TemaNord 2006:517
ISBN 92-893-1289-0

Innvandringens velferdspolitiska konsekvenser

- Nordisk kunnskapsstatus

ANP 2005:506
ISBN 92-893-1118-5

Kundval för äldre och funktions-hindrade i Norden

- Konsumentperspektivet

TemaNord 2005:507
ISBN 92-893-1119-3

Äldreomsorgsforskning i Norden

- En kunskapsöversikt

Redaktör Marta Szebehely
TemaNord 2005:508
ISBN 92-893-1120-7

...kan du läsa mer om på
www.shn.dk

Flerbarnsfamiljer riskerar fattigdom

BARBRO SÖDERLUND

Hyvinvointierot ovat kasvaneet

Valtaosa suomalaisista voi entistä paremmin, tulee kohtuullisesti toimeen jaelää terveenä. Mutta hyvinvointierot ovat kasvaneet. Ikä, työmarkkina-asema sekä perhetilanne ovat merkittävimpiä eroihin vaikuttavina tekijöitä. Jonoin 600 000 suomalaista elää alle EU:n köyhyysriskirajan, todetaan Stakesin julkaisemassa raportissa Suomalaisten hyvinvointi 2006.

Koulutetut perheet, joissa molemmat vanhemmat käyvät työssä ovat pärjänneet hyvin. Mutta lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt etenkin perheissä jossa on pieniä lapsia, vanhempi on yksinhuoltaja tai lapsia on monta. Myös lasten ja nuorten hyvinvoinnissa on eroja. Nuorten terveys on yleisesti ottaen kehittynyt positiiviseen suuntaan, mutta heikoimissa perhe- ja kouluoloissa kasvavilla nuorilla kehitys on ollut epäsuotuisaa.

Hyvinvointierot ovat erityisen selviä työssäkäyvien ja työttömien välillä. Työssäkäyvien hyvinvointia ovat kasvattaneet ansiotason nousu ja veroalennukset. Sen sijaan vähimmäisturvan varassa elävien köyhyys on lisääntynyt, koska vähimmäisetuudet eivät ole kasvaneet samaa vauhtia. Seurauksena on ollut paitsi tuloerojen kasvua, myös vähimmäisturvan varassa elävien köyhyyttä.

Över en halv miljon finländare lever under EU:s gräns för fattigdomsrisk. Välutbildade familjer där båda föräldrarna arbetar klarar sig bra medan enföräldersfamiljer och flerbarnsfamiljer riskerar fattigdom.

SKILLNADER MÄRKS OCKSÅ mellan yrkesarbetande och arbetslösa. De flesta finländare mår dock allt bättre, hälften av familjerna tycker att inkomsten täcker utgifterna.

Det här framgår av rapporten Finländarnas välfärd år 2006. Rapporten är sammanställd av Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes, och bygger på 4 350 intervjuer.

Enligt rapporten mår majoriteten av finländarna bättre än tidigare. De är friska och klarar sig rätt bra. De har inte heller lidit av någon större brist på välfärd. Men skillnaderna i välfärden har ökat. Ålder, arbetsmarknadsstatus och familjesituation

är faktorer som mest påverkar skillnaderna. Cirka 600 000 finländare lever under den gräns som EU bedömer vara en fattigdomsrisk.

Rapporten visar att familjer med hög utbildning och två inkomster klarar sig bra medan fattigdomen bland barnfamiljer har ökat. Särskilt utsatta är ensamförsörjare, men risken för fattigdom har ökat också för småbarnsfamiljer och familjer med många barn. Skillnader förekommer också i fråga om barns och ungas välfärd. Trots att hälsoutvecklingen bland unga är positiv, har utvecklingen varit ogynnsam för de unga som växer upp i de sämsta familje- och skolförhållandena.

SKILLNADERNA I VÄLFÄRD är särskilt stora mellan förvärvsarbete och arbetslösa. Inkomstutvecklingen bland de förvärvsarbete har gynnats både av att inkomstnivån höjts och skattenivån sänkts. Men stöden till arbetslösa har inte stigit i samma takt som lönerna och skattesänkningarna har inte heller gynnat de arbetslösa. Det här har lett till växande inkomstklyftor samt fattigdom bland dem som måste klara sig med hjälp av minimiskyddet.



Barbro Söderlund är informatör vid Social- och hälsovårdsministeriet.

Kvinderne redder den nordiske velfærdsmodel

JAKOB KEHLET



Jon Kvist.

"VI HAR IKKE LÆNGERE RÅD!" Med jævne mellemrum hører man udsagnet fra politikere og meningsdannere. Bekymringen gælder den nordiske velfærdsmodel, som ifølge citatets ophavsmænd har overlevet sig selv og må omlægges eller beskæres drastisk, hvis kommende generationer skal være i stand til at betale regningen.

Men dommedagsprofetierne er overdrevne, mener seniorforsker ved Socialforskningsinstituttet, Jon Kvist, der har været den drivende kraft bag forskningsprojektet "Nordiske velfærdsstater i en europæisk kontekst".

- Der skal små justeringer til i fremtiden, men der er kun tale om små bakker, vi skal over, siger Jon Kvist.

Til sammenligning tårner de øvrige europæiske staters problemer sig op i Himalaya-niveau. Lande som Tyskland, Frankrig, Italien og de øvrige "gamle" EU-lande på kontinentet har generelt set systemer, der passer dårligt ind i et moderne

Den nordiske velfærdsmodel klarer sig glimrende sammenlignet med de modeller, som de øvrige europæiske lande benytter. Det skyldes især, at kvinderne yder en indsats på arbejdsmarkedet i Norden. Men der er brug for små justeringer for at trimme modellen til fremtiden. Desuden bør beslutningstagerne sætte midler af til fremadrettet forskning, så politikerne kan danne sig et indtryk af, hvordan den nordiske model vil tage sig ud i de kommende år, siger seniorforsker Jon Kvist fra Socialforskningsinstituttet.

arbejdsmarked. Arbejdsgiverne har for eksempel meget vanskeligt ved at skille sig af med medarbejdere i krisetider. Det betyder, at de er nølende med at ansætte mere arbejdskraft i gode tider, og det skaber især problemer for den unge og ufaglærte del af arbejdsstyrken. Denne udvikling ser man i øjeblikket i Tyskland.

- De kontinentale velfærdsmodeller egner sig ganske givet udmærket til et industrielt samfund, men svaghederne ses med al tydelighed, når man ser, hvordan de fungerer på et mere fleksibelt arbejdsmarked. Desuden er de vanskelige at ændre. Vi har set statsledere som Schröder falde, fordi han lancerede ændringer, siger Jon Kvist.

DE KONTINENTALE velfærdsmodel er heller ikke tilpasset et familiemønster, der er under forandring. Modellen er bygget op omkring én familieforsørger (oftest faderen). Det betyder blandt andet, at en kvinde kan få barselsunderstøttelse, hvis blot hendes mand er tilknyttet arbejdsmarkedet – og i visse tilfælde gælder ordningen også for datteren i en familie, hvis hun skal føde.

- En social begivenhed i for eksempel en

italiensk familie udløser ofte meget generøse ydelser som gives til familien. I Norden tildeles ydelserne efter individuelle kriterier, hvor det ofte er den enkeltes situation, der er afgørende for tildelingen, siger Jon Kvist.

I Norden belønnes arbejdskraftens fleksibilitet med social sikkerhed, og selv om de øvrige europæiske lande gerne vil efterligne modellen, så har det vist sig at være en vanskelig manøvre.

- Senest så vi urolighederne i Frankrig omkring de sociale reformer, der skulle gøre det lettere at afskedige unge medarbejdere, men her indebar forslaget kun pisk. Premiereminister Villepin tilbød ikke de unge gulerod i form af social sikkerhed, siger Jon Kvist.

Især på fordelingen af serviceydelser adskiller Norden sig markant fra resten af EU.

LIDT FIRKANTET SAT OP kan man sige, at vores velfærdsmodel gør det muligt for os at tage os af børn og ældre af lyst – ikke af nød. Oftest er det kvindernes lod at tage sig af de ældre og børnene, men den møllest en om benet har den nordiske vel-

færdsmodel fjernet. Vi har forholdsvis gode plejehjem og børnehaver, og derfor er kvinderneigestillede med mændene i forhold til at kunne deltage på arbejdsmarkedet. Man kan med andre ord sige, at kvinderne er redningsmændene for den nordiske velfærdsmodel, fordi de bidrager til samfundsøkonomien, siger Jon Kvist.

Han tilføjer at kvinderne i Norden i dag føder flere børn end deres medsøstre i resten af Europa, og et højt fødselstallet er en vigtig forudsætning for bevarelsen af velfærdsmodellen.

Til gengæld betyder kvindernes indsats på arbejdsmarkedet, at alle hænder er i brug på arbejdsmarkedet. Der ikke er et reservoir af arbejdskraft, som man kan kalde på, når der – som i Danmark i øjeblikket – er højkonjunktur og meget lav arbejdsløshed.

PÅ DET PUNKT ER den nordiske model sårbar, og derfor forudser han, at der også i Norden må ske nødvendige ændringer i befolkningens opfattelse af velfærd fremover. Holdningsændringen aktualiseres af, at de store generationer, der blev født efter krigen – 68-generationen – inden længe går på pension. I år 2000 forsørgede hver erhvervsaktive person i Norden 0,65 person ud over sig selv. I 2025 lyder prognosen på, at hver erhvervsaktive skal forsørge 0,84 person og i 2050 0,98. En stigning på 51 procent.

Jon Kvist peger på en række knaster, der skal fjernes, hvis grundstenen i den nordiske velfærdsmodel skal bibeholdes. Blandt andet skal der gøres op med det, Jon Kvist kalder "den positive særbehandling af ældre".

- Fra vores historie har vi arvet opfattelsen af, at alderdom er forbundet med fattigdom. Men de seneste 20-30 år har der stort set ingen fattigdom været blandt ældre i Norden sammenlignet med resten af Europa. Det betyder, at velstående grupper i samfundet i dag får del i den velfærd, som oprindeligt var tiltænkt fattige ældre. Derfor skal vi gøre op med den automatik, der betyder, at man får visse ydelser, blot der står et bestemt årstal på fødselsattesten, siger Jon Kvist.

Han henviser til, at mennesker i dag

lever længere og sundere end tidligere.

- Derfor virker det jo grotesk, at man i takt med denne udvikling for eksempel sætter pensionsalderen ned fra 67 til 65 år. I stedet ville det være naturligt at kræve, at borgerne blev længere tid på arbejdsmarkedet, siger Jon Kvist.

Han mener også, at man bør fjerne de ordninger, der giver automatisk adgang til ordninger for tidlig exit fra arbejdsmarkedet. Han nævner den danske efterløn og den finske arbetslöshetspension, der giver ret til tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet allerede fra 60-års alderen. Han sammenligner de to landes ordninger med Sverige, hvor man ikke har en tilsvarende mulighed, og hvor den gennemsnitlige alder for tilbagetrækning er højere.

JON KVIKST ER IKKE I TVIVL OM, at der skal sættes ind over for disse ordninger, men samtidig mangler der den fornødne forskning på centrale områder.

- Vi mangler viden om, hvordan vi øger arbejdsdeltagelsen blandt såvel ældre som indvandrere. I Norden er vi langt mere ambitiøse med hensyn til at levere en indsats på arbejdsmarkedet end i mange andre lande og kulturer. Vi har brug for at undersøge, hvordan denne opfattelse kan nå helt ud til andre kulturer, der opholder sig her, siger Jon Kvist.

Samtidig mener han, der mangler forskning om, hvordan den nordiske velfærdsmodel er stillet i EU i fremtiden.

- Hidtil har vi kigget bagud og forsket i, hvordan den nordiske model har klaret sig. Men det vil være nærliggende også at kigge fremad og se på de scenarier, som Service-direktivet lægger op til, siger Jon Kvist.

EU har indtil videre stort set ikke blandet sig i de enkelte staters udvikling på det sociale område. Kun et enkelt direktiv på området er det blevet til siden Den Sociale Dimension blev lanceret i 1992. I dag er der således en mindste-standard for kvinders barselsorlov. Desuden er der regler,

»...polske og rumænske sygeplejersker kan komme til Danmark og arbejde«

som sikrer vandrende arbejderes rettigheder og regler, der sikrer ligestilling i forhold til køn, etnicitet, alder, handicap og seksuel minoritet.

I DAG OMFATTER EU'S åbne marked

ikke offentlige serviceydelser, men Jon Kvist mener at man bør diskutere – og ikke mindst forske i – hvilken betydning et åbent marked vil have også på dette område.

- Hvad vil der mon ske, hvis EU lukker op for en øget konkurrence mellem medlemslandene også i den offentlige sektor, så eksempelvis polske og rumænske sygeplejersker kan komme til Danmark og arbejde, spørger Jon Kvist.

Han mener man bør undersøge muligheden og prøve at lægge afstand til de bange anelser, som man for eksempel så, da de nye medlemsstater blev optaget i EU. De omkringliggende lande indførte straks restriktioner for at forhindre oversvømmelse af billig arbejdskraft. Men bølgen kom aldrig.

Jeg mener der er hårdt brug for mere viden om hvad mobilitet og konkurrence kan betyde for den nordiske velfærdsmodel, og man burde anskue velfærdsområdet på samme måde som landbruget. Her skyder man en masse penge i udvikling af de bedste afgrøder. På samme måde bør vi diskutere, hvilket velfærdsniveau vi ønsker, og undersøge hvordan ideerne kan gennemføres – en oplagt opgave for Nordisk Ministerråd, siger Jon Kvist. □

suomeksi

Pohjoismaiden hyvinvointimalli selviää loistavasti verrattuna muiden Euroopan maiden käytämiin malleihin. Tämä on etenkin naisten työssäkäynnin ansiota. Mutta pieniä muutoksia tarvittaisiin ja lisää varoja tutkimukseen, sanoo tutkija Jon Kvist.



Jakob Kehlet är journalist och medarbetar kontinuerligt i SHN.

Projekt om nordisk välfärdsportal

En samlad ingång till den kunskapsvärld som finns inom flera av Nordiska ministerrådets verksamheter inom välfärdsområdet. Det är idén bakom projektet om en nordisk välfärdsportal som ska lanseras under våren 2007.

INGE OVESEN är direktör för Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor (NSH) och en av initiativtagarna till projektet:

– Portalen blir ett fönster som profilerar och synliggör nordiskt samarbete inom välfärdsområdet. Portalen kommer också att ge nya besöksgrupper möjlighet till kunskap om Nordiska ministerrådets aktiviteter inom området.

Fem verksamheter inom Nordiska ministerrådet har gått samman för att starta projektet. Tanken är att fler nordiska organ inom välfärdsområdet ska delta vartefter.

De fem verksamheter som deltar inledningsvis är:

- NSH – Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor www.nsh.se
- NHV – Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap www.nhv.se
- NOPUS – Nordiska utbildningsprogrammet för utveckling av social service www.nopus.org
- NUD – Nordisk Uddannelsescenter for Døvblindepersonale www.nud.dk
- Velferdsforskningsprogrammet <http://program.forskningsradet.no/nmr/om.html>

DIREKTÖRERNA FÖR DESSA fem verksamheter ingår i projektets styrgrupp, som kommer att ledas av Inge Ovesen. Projektledare för projektet är Max Petzold som är lektor vid NHV.

När det gäller finansiering så har Nordiska ministerrådet bidragit med 700.000

DKK till projektet, i tillägg till de resurser som de medverkande verksamheterna ställer till förfogande.

Portalen ska i första omgången bland annat innehålla webbaserade kurser och konferenser, nyheter från verksamheterna och inom välfärdsområdet i Norden, diskussionsforum, elektroniskt bibliotek och länkar.

CENTRALA MÅLGRUPPER för portalen är forskare, politiker, tjänstemän i departement, myndigheter och på regional och lokal nivå. Övriga målgrupper är anställda inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst, representanter för brukarorganisationer, media samt en intresserad allmänhet.

– Det är ofta samma målgrupper som verksamheterna bakom portalen riktar sig till. Dessa målgrupper kan därför ha stor nytta av en samlad kanal. Flera av Nordiska ministerrådets verksamheter inom välfärdsområdet är också små, och om de kan dela på kostnader och effektivare utnyttja sina resurser, så kan de erbjuda bättre service. Ett gemensamt fönster gör det också tydligare att verksamheterna alla ingår i ministerrådets organisation och tillhör samma nordiska familj, säger Inge Ovesen.

Projektet om en nordisk välfärdsportal kommer att pågå 2006–2007. Tanken är att portalen därefter, från 2008, övergår i permanent drift. □

Mer information och kontakt:
www.nsh.se/projekt/valfardsportal.htm



En nordisk välfärdsportal kommer att ge nya besöksgrupper möjlighet till kunskap om Nordiska ministerrådets aktiviteter inom välfärdsområdet, säger Inge Ovesen, direktör för NSH och en av initiativtagarna till projektet. Foto Lena Wiklund

Fakta

Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor (NSH) är en nordisk institution inom Nordiska ministerrådet (socialministrarna) som driver nordiska projekt inom handikappfältet. NSH är också sekretariat för Nordiska Handikappolitiska Rådet som ett policyskapande och rådgivande organ för Nordiska ministerrådet. Sekretariatet har sex medarbetare och ligger i Stockholm. NSH etablerades 1980. Mer information: www.nsh.se



Lena Wiklund är informatör vid Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor (NSH).
lana.wiklund@nsh.se

LENA WIKLUND



Pohjoismaiden ministerineuvostossa viisi eri toimintaa on käynnistännyt yhteisen projektin, ja tarkoituksena

on, että siihen liittyy jatkossa useampia pohjoismaisia hyvinvointialan toimijoita. Kyseiset viisi ovat NSH – Pohjoismainen vammaiskysymysten yhteistyöelin, NHV – Pohjoismainen kansanterveystieteen korkeakoulu, NOPUS – Pohjoismainen koulutusohjelma sosiaalipalvelujen kehittämiseksi, NUD – Pohjoismainen kuurosokeiden henkilöstön koulutuskeskus sekä Velferdsforskningsprogammet – hyvinvointitutkimusohjelma. Portaalisissa on ensi vaiheessa tarjolla mm. kursseja ja kokouksia, uutisia, keskustelufoorumi, sähköinen kirjasto ja linkejä. Portaali on tarkoitettu etenkin tutkijoille, poliitikoille, ministeriöiden virkamiehille sekä eri viranomaisille. Tavoitteena on vakinaistaa portaali v. 2008.

Pohjoismainen vammaisneuvosto haluaa vaikuttaa kaudellaan 2006–2008 merkittävämmän ministerineuvoston poliittisiin prosesseihin. Yhtenä esimerkinä tästä on, että se on pyytännyt Suomea, Pohjoismaiden neuvoston ensi vuoden puheenjohtajamaata, kiinnittämään teemoissaan huomiota vammaiskysymyksiin. Kun on kyse projekti- ja toiminta-aloitteista, vammaisneuvoston on tarkoitus keskittyä lähivuosina demokratian edistämiseen niin että kaikilla olisi mahdollisuus osallistua politiikkaan, vammaisten lasten ja nuorten asioihin erityisesti koulutuksen alueella sekä syrjinnän vastaiseen lain-säädäntöön.

Fakta

Nordiska Handikappolitiska Rådet är ett rådgivande och policyskapande organ för Nordiska ministerrådet. I Rådets uppdrag ingår att främja nordiskt samarbete i handikappfrågor inom alla relevanta samhällsområden. En utgångspunkt för Rådets verksamhet är principen om sektorsansvar för ett samhälle som är tillgängligt och fungerar för alla människor oavsett funktionshinder. Rådet etablerades 1997 och har sitt mandat från de nordiska samarbetsministrarna. Mer information: www.nsh.se

Ny strategi för Nordiska Handikappolitiska Rådet

Demokrati för alla, barn med funktionshinder samt la stiftning om antidiskriminering – det är de insatsområden som Nordiska Handikappolitiska Rådet kommer att fokusera på de närmaste åren.



Nordiska Handikappolitiska Rådet vill säkra att jämlikhet för nordbor med funktionshinder sätts högt på den nordiska dagordningen, säger Ivar Kristiansen, ledamot i Stortinget (H) och det nya Rådets ordförande 2006. Foto Lena Wiklund

DE NORDISKA samarbetsministrarna utpekade i början av året medlemmarna i det Råd som ska arbeta perioden 2006–2008. Det nya Rådet har antagit en strategi som ska gälla för arbetet de kommande tre åren. Strategin lägger vikt vid Rådets två huvudfunktioner – att vara ett rådgivande och policyskapande organ för Nordiska ministerrådet.

I förhållande till sin rådgivande roll vill Rådet under 2006–2008 i större utsträckning påverka de politiska processerna i Nordiska ministerrådet.

Ivar Kristiansen är ledamot i Stortinget (H) och det nya Rådets ordförande 2006:

– Hösten 2005 fick Nordiska ministerrådet för första gången en överordnad policy på handikappområdet. Den säger att handikappolitiska aspekter ska genomsyra och synas i hela ministerrådets verksamhet. Det förpliktar och det är nu dags att gå från ord till handling. I det sammanhanget kommer Nordiska Handikappolitiska Rådet att vara pådrivande.

I LINJE MED att Rådet lagt ökad vikt vid sin rådgivande roll har man under våren avgett flera inspel och yttranden i aktuella nordiska samarbetsfrågor, som är principiellt viktiga ur en handikappolitisk synvinkel.

Ett exempel är att Rådet uppmanat Finland, som är ordförande för Nordiska

ministerrådet nästa år, 2007, att uppmärksamma handikappfrågor i sitt ordförandeskap.

Ett annat exempel är att Rådet anbefallt Nordiska ministerrådets organisation att införa krav om att alla nordiska möten och konferenser ska vara tillgängliga också för medverkande och deltagare med funktionshinder.

– DET NORDISKA samarbetet ska präglas av öppenhet. Därför är det viktigt att nordiska möten och konferenser

inte utestänger deltagare med funktionshinder på grund av otillgänglighet. Ytterst är tillgänglighet en demokratifråga. Men det handlar också om vanlig anständighet, säger Ivar Kristiansen.

I förhållande till sin policyskapande roll vill Rådet under 2006–2008 ta initiativ till projekt och insatser inom följande prioriterade områden:

- Demokrati för alla – om möjligheter och barriärer för att alla nordbor ska kunna delta i det politiska livet.
- Barn och unga – med fokus på bland annat övergången från utbildning till arbete.
- Lagstiftning om antidiskriminering – olika vägval i de nordiska länderna □

Ny teknik riktar läkemedel till exakt rätt ställe

ANN-HJÖRDIS LARSSON

Intelligenta kläder övervakar din hälsa och larmar om du blir akut sjuk. En egen hälsostation i hemmet med hjälp av telemedicin. Ny teknik som riktar läkemedel till exakt rätt ställe i kroppen. Framtidens innovationer knackar inte bara på dörren, De är redan här. Det gavs det många exempel på vid den europeiska e-hälsokonferensen "eHealth and Health Policies" som hölls i Malaga den 10-12 maj.

MER ÄN 900 DELTAGARE, som representerade regeringar, myndigheter, näringsliv och forskning, var eniga om att utvecklingen inom e-hälsoområdet kommer att bidra till bättre tillgänglighet, ökad produktivitet och effektivare sjukvård.

Förutom en rad förbättringar för personalen får patienterna ökad möjlighet till medbestämmande. De blir även mer delaktiga i vården genom att information om vård och hälsa till exempel kan förmedlas via vårdportaler på Internet.

Chipsen kommer att ta över mycket inom vården med hjälp av bland annat robotar och nanoteknik. Det innebär både tids- och ekonomisk vinst förutom att behandlingarna blir säkrare, anser forskare världen runt. Inom området telemedicin och utveckling av teletekniska hjälpmedel håller de nordiska länderna sig i frontlinjen.

NORGE LIGGER MYCKET LÅNGT framme inom hela området. En forskargrupp i Tromsø i Nordnorge har bland annat utvecklat en liten sinnrik apparat, ett slags diabetesdagbok, som tar blodprov och blodtryck och skickar uppgifterna vidare.

- Vi har i första hand utvecklat

den för att barn med typ 1 diabetes inte ska behöva känna sig så bundna. Apparaten sänder alla data till föräldrarnas mobil. De kan då se om blodsockernivån är normal och slipper oroa sig för att barnet ska få blodtrycksfall eller att det inte mår bra. Försöket har gett mycket bra resultat och vi hoppas nu att "diabetesdagboken" ska spridas till andra länder, berättar Ernst Kloosterman, forskare vid Norges Center för telemedicin (NST) i Tromsø.

Ett annat projekt kallas "Mitt hem är min egen hälsostation".

- DÄR ÄR MÅLGRUPPEN främst äldre och kroniskt sjuka som mest sitter i fåtöljen och tittar på TV med fjärrkontrollen i handen. Genom att vi kopplat en dator till den älskade TV:n har vi till exempel fått överviktiga och personer med lungsjukdomen Kol, som ger svåra andningsbesvär, att börja röra på sig och idka egenvård. Samtliga är mycket nöjda. Många har ju också långt till närmaste läkare och med hjälp av egenträning och videokamera behöver de inte besöka doktorn så ofta som tidigare, säger Ernst Kloosterman.

"Intelligenta" kläder utvecklas nu i flera länder. Underkläder, i första hand tänkta för hjärtsjuka, har tagits fram av forskare vid



Ernst Kloosterman.

Koncept

- Barn med type 1 diabetes og pårørende
- Sensor + mobiltelefon
- Automatisk overføring
- Integrert



Philips Research Laboratorium i Eindhoven, Holland. Kläderna är försedda med biosensorer som kan övervaka hjärtat med EKG. Sensorerna måste ha närkontakt med huden så att hjärtslagen registreras och analyseras. Om de till exempel blir oregelbundna eller för snabba larmas en mobil eller dator som automatiskt kontaktar SOS - alarm eller ambulans så att den hjärtsjuka snabbt hämtas upp. Även underkläder som övervakar blodtryck och temp. utvecklas i Eindhoven.

I TROMSØ I NORGE har forskarna också utvecklat en väst, som ska kunna slå larm om bäraren blir akut sjuk.

- Det var en prototyp. Vi planerar nu att gå vidare för att de data som levereras säkert ska komma till rätt instans. Till exempel att via en mobil, inprogrammerad i kläderna, kunna ta bilder vid en olycka och sedan sända både bild och data om hälsotillståndet till rätt central så att hjälp sänds omedelbart. Det händer väldigt mycket nu på det här området. Men det viktiga inför framtiden är att hela hälsoaspekten kan samordnas och att forskare och läkare inom olika områ-

den samarbetar, påpekar Ernst Kloosterman.

Sverige ligger också långt framme. Ett projekt kallas "Nationell IT-strategi för vård och omsorg". Där prioriteras tre huvudområden:

- En nationell elektronisk journal.
- Åtgärder för att förbättra tillgängligheten i vården.
- Ökad användning av e-recept.

I SVERIGE PÅGÅR ÄVEN försök med distansoperationer, robot- och nanoteknik. Nanovetenskap är ett av de områden EU-kommissionen beslutat ska prioriteras. Nano innebär litenhet av grek. nano = dvärg. Hur litet går knappt att föreställa sig. Det går en miljon nanometer på en millimeter. Vid Karolinska Institutet i Solna utvecklar en forskargrupp olika metoder för att kombinera MR kameran (magnetresonans) och nanopartiklar vid olika undersökningar och behandlingar.

Ett försök handlar om att hitta ett sätt att med den nya tekniken kunna

rikta läkemedel till exakt rätt molekyl i kroppen. Med tekniken kan instrument i nanostorlek, som ställer diagnos, utvecklas. Tanken är att nanoläkemedel i framtiden ska kunna injiceras och reparera skador i kroppen.

UNDER MALAGAKONFERENSEN diskuterades även risken för att den snabba utvecklingen inom telemedicinområdet kan innebära övertramp och att det därför är viktigt att värna om etik och rätten till en privat zon.

Även risken för att tekniken kan komma att orsaka stor stress belystes. Men den risken är inte särskilt stor menade en deltagare som berättade att en undersökning vid Karlstads högskola visat att det är den gamla hederliga bordstelefonen som stressar oss allra mest. Orsaken är att vi måste svara direkt när det ringer medan vi har en mer avslappnad hållning till både e-mail och mobilsignaler. □



Ann-Hjördis Larsson, Sverige, tidigare medicinsk journalist på tidningen Expressen. Numera frilans inom ämnesområdena vetenskap, teknik och hälsa & medicin.

Fakta eHealth (e-hälsa)

E-hälsa är samlingsnamn för all användning av informations- och kommunikationsteknik inom hälso- och sjukvården. 2004 antogs en EU strategi för att stödja införandet av ett E-hälso-system i Europa. Strategin tillkom som ett resultat av ett internationellt forsknings- och utvecklingsarbete under lång tid. Sedan 1998 har EU gett sex miljarder kronor i stöd till 450 olika projekt. 2003 arrangerades den första e-hälsokonferensen på ministernivå i Bryssel i samarbete med EU kommissionen och nu hölls den fjärde i Malaga.

I begreppet e-hälsa ingår bland annat forskning och utveckling knuten till Internet, elektroniska journaler, medicinska bildsystem, telemedicin, mobil kommunikation och information till patienter så att de genom bättre kunskap och ökat ansvar kan delta i både vård och rehabilitering.

Avsikten är att öka vårdens kvalitet och göra den effektivare och bättre tillgänglig genom utveckling av nya IT system för stöd till vårdpersonal, ökad säkerhet för patienter och tillgång till biomedicinsk dokumentation. Avsikten är även att forskare och specialister inom olika områden ska samarbeta för att sprida kunskap om hur sjukdomar förebyggs, diagnostiseras och behandlas.



Hur mår den nordiska välfärden?

I den här publikationen har Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet samlat nordisk kunskap och nordiskt nytänkande inför den stundande utmaningen för välfärdssystemet. Elva skribenter – politiker, forskare och journalister – från de gem nordiska länderna samt från Grönland skriver om sina personliga tankar, forskningsresultat och idéer. Detta material kring utvecklingen och vägen till ett hållbart framtida välfärdssystem kan ligga till grund för en fortsatt debatt kring de nordiska välfärdsfrågorna.

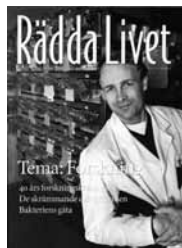
ANP 2004:761
ISBN 92-893-1054-5
www.norden.org
Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet

Nytt och läsvärt

- *Akademikern*, medlemstidning för svenska Akademikerförbundet, nr 4, 2006: Tema Psykiatri i kris.
- *NAT*, nordisk alkohol- och narkotikatidskrift, vol. 1, 2006: Flera nyktra – de som dricker mera. Samvaro snarare än kosmisk ensamhet. Legal opiumodling i Afghanistan? Avhandling om de elitistiska folkrörelserna.
- *NAT*, nordisk alkohol- och narkotikatidskrift, vol. 2-3, 2006: Kritisk och kreativ alkoholforskning i fara? Rätten till bostad i Finland. Falska positiva svar kan förvränga narkotikaundersökningar. Skakande skildring av Gustaf Frödings liv.
- *Vårdfacket*, tidning för svenska Vårdförbundet, nr 5, 2006: Cancer inte bara negativt – men sex nonchaleras.
- *NAD-publikation 48*: Drugs in the Nordic and Baltic Countries.
- *Allt om läkemedel* (Sverige), nr 1, 2006: Torr hud, diabetes, naturläkemedel.

Cancerforskning

Svenska Cancerfondens tidning Rädda livet har i sitt nr1/2006 Forskning som tema. Fonden finns på telefon +46-8-6771000, fax +46-8-6771001.



www.shn.dk

Social- och hälsovårdsnytt i Norden finns även på Internet med adress www.shn.dk. Där läggs varje vecka ut nyheter från de nordiska länderna.

Men det är inte enbart en nyhetsplats. Sedan 1999 finns alla tidningens artiklar lagrade liksom alla de nyhetsartiklar som publicerats under åren. Det betyder att

www.shn.dk idag är en stor databas där man kan söka i "Nyhetsarkiv" på olika ämnesområden med anknytning till tidningens inriktning:

Social- och hälsovårdsnytt i Norden har olika teman och man kan gå direkt till "Tidningsarkiv" för en samlad överblick över ett speciellt tema.

Redaktionskommitté

Danmark

Grethe Fenger Møller
Socialministeriet
Holmens Kanal 22
DK-1060 København K
dpgfm@sm.dk



Susanne Abild
Indenrigs- og Sundhedsministeriet
Slotsholmsgade 10-12
DK-1216 København K
sab@im.dk



Finland

Eeva Larjomaa
Social- och hälsovårdsministeriet
PB 33
FIN-00023 Statsrådet
eeva.larjomaa@stm.fi



Island

Helgi Már Arthúrssón
(även narkotikafrågor)
Sundhets- och socialförsäkringsministeriet
Vegmuli 3
IS-150 Reykjavik
helgi.mar.arthursson@htr.stjr.is



Norge

Gro Ørsal
Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID)
Postboks 8011 Dep
N-0030 Oslo
go@aid.dep.no



Sverige

Sofia Oliv
Socialdepartementet
S-103 33 Stockholm
sofia.oliv@social.ministry.se

